

Stradanje hrvatskog naroda u Lašvanskoj dolini

Umrijeti ali živjeti

Srećko Stipović

BILJEŠKA O AUTORU

Srećko Stipović rođen je 09. 09. 1959. godine u Travniku. Živi i radi u Vitezu gdje je stekao osnovno i srednje obrazovanje. Fakultet političkih nauka - odsjek žurnalistike završio je u Sarajevu 1987. godine i stekao zvanje diplomirani žurnalist. Fotografijom se bavi od 1976. godine. Suradivao je u brojnim novinama i časopisima u bivšoj Jugoslaviji gdje je također bio zapažen više po fotografijama nego po tekstovima. Dva puta je bio među deset najboljih fotografa na javnom natječaju za najbolju fotografiju u bivšoj Jugoslaviji koji su organizirali japanska turtka "Fuji" i list "Borba". Pejsaži su mu najdraža tema. Rat ga je zatekao u RTV domu u Vitezu gdje je radio kao ratni reporter i kameraman. Naravno uz video nosio je i foto kamеру, a rezultat njegovog rada je i ova fotomonografija. Do sada je imao četiri samostalne izložbe ratne fotografije. Danas je uređnik fotografije u listu "Privrednik" koji izlazi jedanput mjesечно u Vitezu.

*Fotomonografija
Stradanje Hrvata Lašvanske doline*

UMRIJETI ALI ŽIVJETI

*Srećko Stipović
prosinac 1994.*

TRAGIKA I LJEPOTA ŽIVOTA U SLICI

Fenomen fotografije duboko je utkan u moderni razvoj svekolikih čovjekovih nastojanja da dosegne savršenstvo i perfekciju života. U posljednjih stotinu godina bez nje se ne može zamisliti suvremena medicina, tehnologija svih provenijencija, kao ni umjetnost, pogotovo žurnalizam. Nalazeći tako primjeru u svim oblastima života ona je krenula u više pravaca, ali uvijek na svoj i novi način da se nametne i kao estetika i kao praksa.

U početku kada je čovjek kroz objektiv otkrio još jednu stranu tajni života, fotografija spontano pokušava biti samo estetika i zato uveliko imitira iskustva majstora kista i boje. Poslije će se desiti da je i ona originalna umjetnost i vratić će slikarstvu dug što ga je na startu uzimala od njega; mnogi veliki slikari će od fotografije učiti o novim treptajima svjetlosti i sjene, o kompoziciji i pokretu uopće, o dramatičci životnih senzacija i novootkrivene osjećajnosti pejzaža ili ljudskog lica.

U ovoj fotomonografiji ili rekapitulaciji sveukupnog iskustva s fotokamerom Srećka Stipovića, fotoreportera i žurnalistice iz Viteza, otkrivamo čudesnu draž preslikavanja životnih realija oko nas. Otkrivamo da autoru nije krajnji cilj načiniti fotografiju kao "čistu estetiku" nego, po svemu videnom, otkrivamo kako on slijedi svoj unutarnji zdrav, tragalački naboј da uhvatiti i ovjekovjeći pojedinost i detalj koji raskošno govori o kompleksnosti života, o njegovoj tragičnosti i ljepoti. Svatko tko s ljubavlju i istinskim interesiranjem pregleda ovu knjigu može na osnovu nje ispričati i svoju priču, jer ga ona svojom sadržajnošću uvodi i u vlastiti doživljaj stvarnosti čiji je on svjedok i najvjerojatnije i aktivni učesnik. Zato ova zbirka svojom bogatom asocijativnošću, iako slijedom tragičnih dogadanja u Lašvanskoj kotlini, nudi jednu ljekovitu poruku - da se rat i ljudska stradanja više nikad ne ponove.

Stetna okolnost je htjela da ovaj kraj, pored nekih ljudi od pera, ima i Srećka Stipovića, čovjeka, koji već sedamnaest godina svojim fotokamerama bilježi sve događaje iz ovoga kraja. Četiri samostalne izložbe i tisuće snimaka govore o njegovom entuzijazmu i ljubavlju prema fotografiji. Njegove snimke fascinantnih scena iz ratnih zbiljanja prenosile su i svjetske novinske agencije, snimke koji su govorili više od novinskih teksta i političkih komentara.

Tko jedanput pregleda ovu fotomonografiju upamtiti će zauvijek mnoštvo upečatljivih scena. Čudesna percepcija fotografije (odatle uvodna napomena ovoga napisa) uvode nas u njezin svijet, svijet neograničenih mogućnosti da se dočara svaka životna pojavnost. U ovom slučaju Srećko Stipović je imao pomalo i nezahvalnu zadaću da nas približi tragici života, očima djece punim straha, starackoj programnickoj izgubljenosti pred okrutnošću ulice, ravnodušnošću i hladnoću tude postelje i krovu nad glavom, o neizmjernoj tuci majke nad izgubljenim sinom, o slavljenju života u najtragičnijim trenucima preživljavanja, o ljudskoj upornosti i volji da prezivi kad je najteže, o masovnoj smrti pred svekolikom tragedijom koja je zadesila njegov narod. Zato je ovom fotomonografijom Srećko Stipović postao svojevrstan kroničar svoga zavičaja, kroničar najburnijih dana u novijoj povijesti srednje Bosne.

Fotomonografija Srećka Stipovića, pored svoje estetske vrijednosti, krupan je kulturno-istorijski događaj u Lašvanskoj regiji, u prvom redu zbog svoje dokumentarnosti, čija će cjelovitost "preslikavanja" životnih zbiljanja u posljednje tri godine poslužiti i onima koji će pisati povijest ovoga kraja.

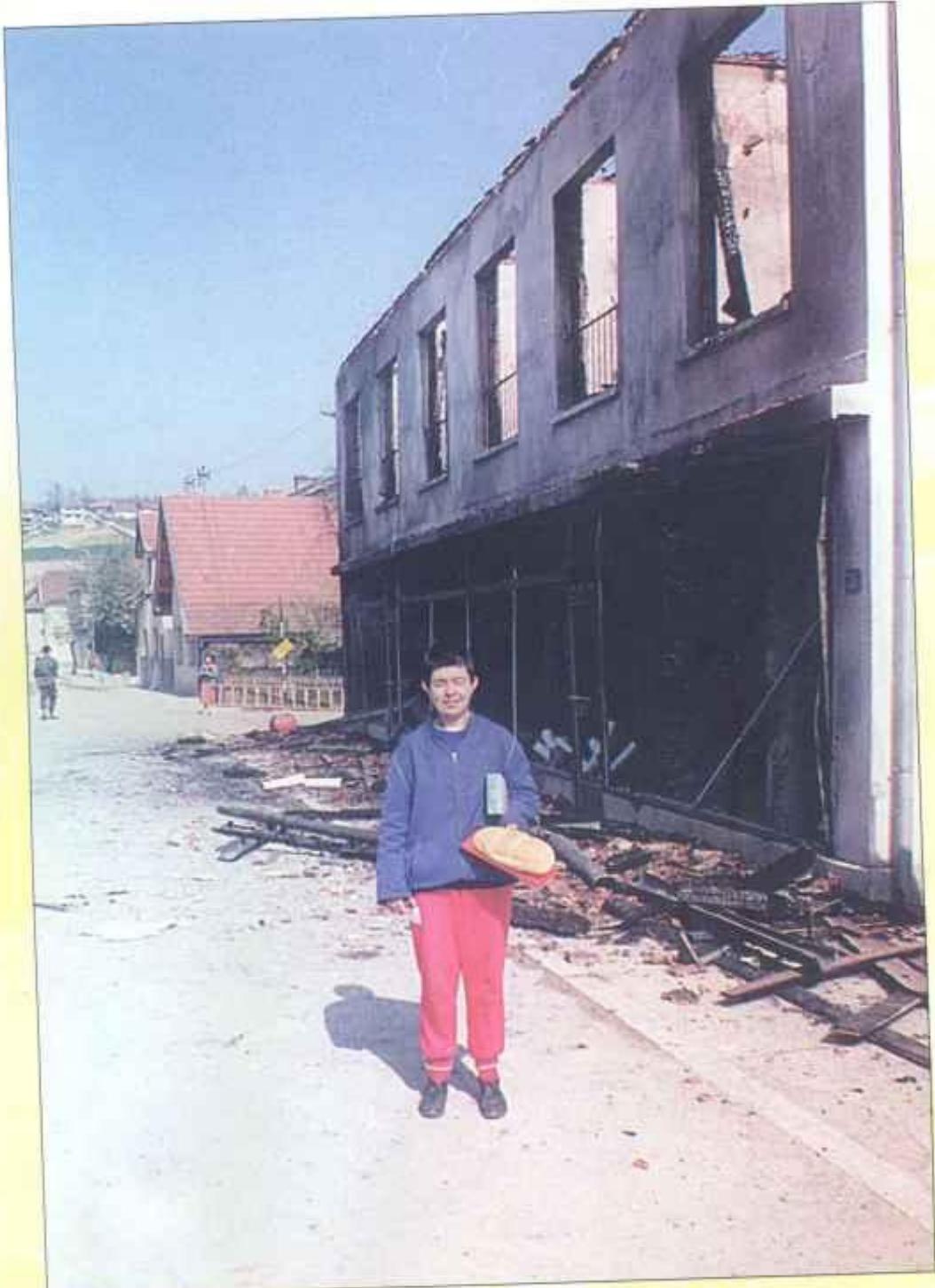
Marko Martinović

MZ MZ

OVAKO JE POČELO...

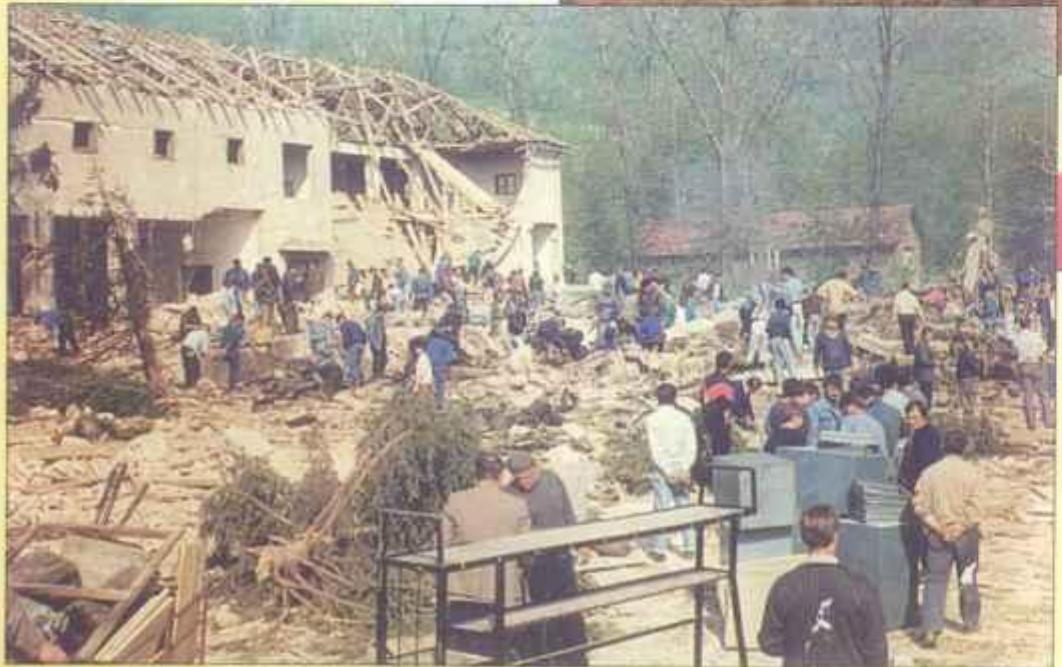
Dok je jugo-armija rušila i palila Hrvatsku, Hrvati Lašvanske doline nisu sjedili skrštenih ruku. Znali su da će i oni doći na red srpskih osvajača. S nešto pušaka i velikim srcem, najprije su oslobodili vojaru "Draga" u Busovači 26.04.1992. godine, a zatim veliko skladište oružja 3.05.1992. godine u Slimenima kod Doca na Lašvi.

U oslobođanju vojarne Slimena poginuo je i prvi bojovnik središnje Bosne, Ilija Petrović iz Velikog Mošunja kod Viteza. Istu noć kada je oslobođena vojarna Draga u Busovači, zrakoplovi bivše JNA bombardirali su ovaj grad, a nakon toga na red su došli Novi Travnik i Vitez. Samo dva mjeseca nakon prvog bombardiranja Busovače, dolazi i do prvi sukoba između Hrvata i muslimana u Novom Travniku, koji se poslije toga pretvaraju u najkrvaviji rat.

26. 4. 1992. godine jugo - zrakoplovi su bombardirali Busovaču

Prvi uspjeh hrvatskih snaga bilo je oslobođenje vojarne Slimena kod Doca na Lašvi 3. svibnja 1992. godine. U tim borbama poginuo je i prvi bojovnik HVO-a Srednje Bosne, Ilija Petrović iz Velikog Mošunja, kod Viteza.

Sahrana Ilike Petrovića na groblju "Kraljevica".

z oružja se nije moglo...

26. 4. 1992. godine JNA je morala napustiti vojarnu "Draga" u Busovači

1-20

Jugo - armada je gadala "vitalne objekte" kao što je ovaj

Hrvatski dio Novog Travnika tijekom cijelog rata nije dobio vodu jer je vodovod bio na muslimanskoj strani

Novi Travnik - elementi zaštite od snajpera

Hrvatski Dolac u plamenu

FRANJEVAČKA BOLNICA *dr. fra MATO NIKOLIĆ* NOVA BILA

U ljetu 1992. godine nakon prvih sukoba Hrvata i Muslimana u Novom Travniku, počela je sa radom bolnica u crkvi Sv. Duha u Novoj Biloj, da bi u prosincu iste godine dobila predznak franjevačka i ime po prvom liječniku fratu u BiH, dr. Mati Nikoliću. Velika je bila uloga franjevačke bolnice u obrani i opstojnosti Hrvata Lašvanske doline. Sam podatak da je u njoj liječeno i hospitalizirano, od osnutka do kolovoza 1994., 11.500 pacijenata, od čega 5230 ranjenih osoba, dovoljno govori. Ako kažemo da su uz bolničko osoblje ovdje radila samo 2 kirurga, jedan specijalizant kirurg, jedan specijalizant ginekolog i tri liječnice opće prakse, onda može biti jasno koliko je trebalo ulažiti napora, znanja i vremena da se pomogne svim pacijentima i ranjenicima bez gotovo ikakovih suvremenih medicinskih aparata. Ova bolnica i njeno osoblje, sigurno je, nači će svoje mjesto u povijesti Hrvata na prostorima središnje Bosne.

Raspej, Krist

Osoblje franjevačke bolnice činilo je nadljudske napore na spašavanju života hrvatskih sinova, djece, majki i očeva koji su ginuli braneci svoje domove. Snimak je načinjen na Sv. Anu 1993. godine.

Bolnica u Novoj Biloj koju su osnovali franjevci bila je više od obične bolnice. Bila je mjesto gdje su ranjenici liječili i rane i dušu.

U Crkvi Sv. Duha u N. Biloj ranjenici su dobivali redovito i sakramenat svete pričesti.

Djevojčica je izgubila nogu, a njen brat ruku prilikom granatiranja Višegrada

Djevojčica bez noge samo je jedno od 231 ranjenog djeteta u napadu muslimanskih snaga na prostore Lašvanske doline. U bolnici je do kolovoza '94. liječeno 570 djece. Od zauzbivenih rana u bolnici je umrlo 19 djece.

Borba za život.

Kata Kesten, prognanica iz Đelilovca kod Turbeta svakodnevno je ranjenicima u bolnicu donosila po 100 litara vode.

Crkva Svetog Duha u Novoj Biloj sa svojim pratećim objektima u lipnju 1992. godine, nakon prvog sukoba Hrvata i Muslimana u Novom Travniku, pretvorena je u bolnicu.

Neduzna žrtva rata.

Cedric Thornberry - šef civilnog sektora Unprofora u ljeto 1993. godine posjetio je franjevačku bolnicu u Novoj Biloj.

Dječaci su najčešće nedužne žrtve rata. Cedric Thornberry sa djevojčicom Emanuelom Jandrić kojoj je granata odbila ruk

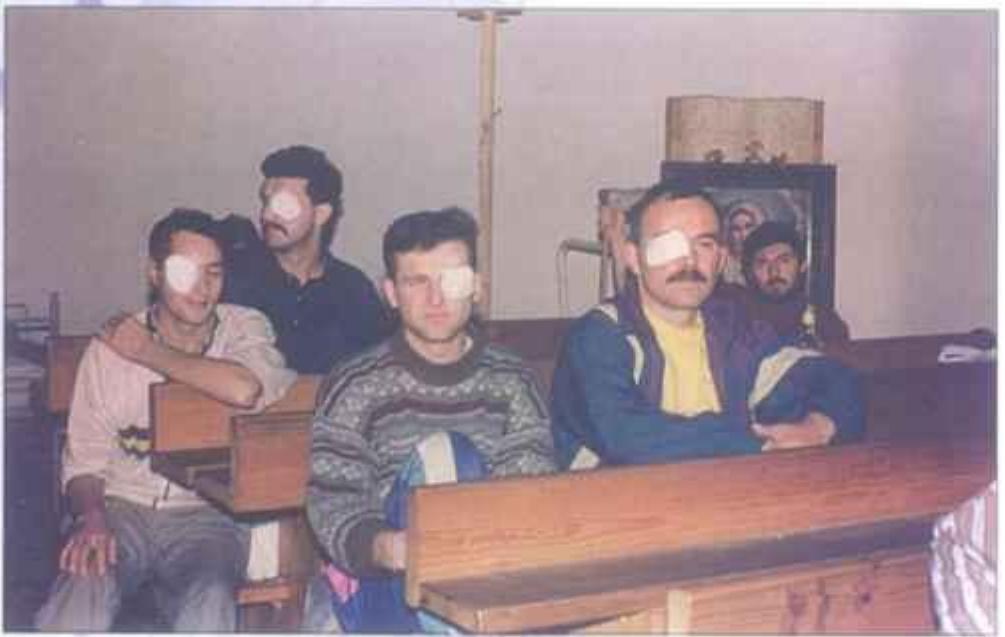
Vrhbosanski nadbiskup monsinjor Vinko Puljić, danas Kardinal, 17. 6. 1993. godine posjetio je bolnicu u Novoj Biloj.

Crkva - bolnica

Ranjenici iz ove bolnice evakuirani su i autobusima.

Dešavalo se da se u bolnici nađe odjedanput više ranjenika ranjenih u oči.

Bolničko grijanje

Ovo je muško dijete rođeno u primitivnoj radaoni franjevačke bolnice. Otac Dragan poginuo je u borbama za Čifluk. Majka je sinu dala očevo ime - Dragan.
Za godinu dana rata u ovoj bolnici rođeno je 542 djece.

Jedina posuda za kupanje je mali lavor.

Svakodnevne slike iz bolnice

Bolnica je gotovo uvijek bila pretrpana

22
23
24
25
26

Bijeli put dao je moralnu potporu hrvatskom narodu u središnjoj Bosni.

Sveta misa služena je u zahvalnost Bogu za dolazak konvoja Bijeli put u Novu Bili.

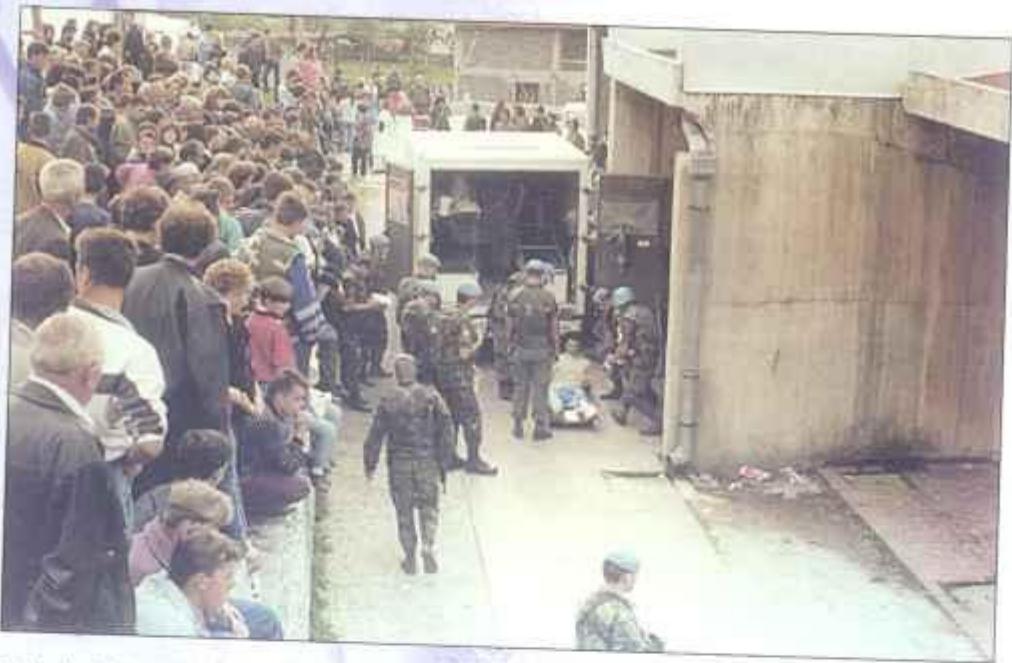

Bijeli labud na Bijeli put. Novinari Lašvanske doline uoči dolaska Bijelog puta uhvatili su ranjenog labuda na Kaoniku kod Busovače i poklonili dr. Slobodanu Langu. Kakva simbolika?

Herman Vukušić, humanist i sportista, voda konvoja Bijeli put, stigao je na cilj - u Novu Biju.

Pripadnici Uniprofora često su vršili evakuaciju ranjenika. Ispraćajima ranjenika za Split često je bilo nazočno i više stotina ljudi.

Neka vas Bog sačuva!

Zbogom i sretno!

Evakuacija

Kirurzi franjevačke bolnice u toku rata izvršili su 1260 teških operacija pod općom anestezijom i 600 operacija u lokalnoj i spinalnoj anesteziji.

Nakon više od godine dana danonočnog rada liječnicima iz Nove Bile 20. 2. 1994. godine pristigla je pomoć iz Hrvatske.

Kamen temeljac za novu Hrvatsku bolnicu u Novoj Biloj otkrili su dr. Slobodan Lang i pobjednik ovogodišnje Sinjske alke Stipe Šimundža 19. 10. 1994. godine.

POMOZITE GRADNJU NOVE HRVATSKE BOLNICE

Franjevačka bolnica dr. fra Mato Nikolić iz Nove Bile zbrinjavala je oko 80.000 ljudi središnje Bosne u ratom zahvaćenim hrvatskim prostorima. Zahvaljujući i njoj Hrvati su ostali na svojim vjekovnim ognjištima. Bolnica je bila i još uvijek je smještena u crkvenim prostorima. Zato, pomožite gradnju nove Hrvatske bolnice u Novoj Biloj. Time pomažete i opstojnost Hrvata središnje Bosne.

Novčani prilozi za izgradnju Hrvatske bolnice Nova Bila mogu se uplatiti:

Kunski žiro-račun: 13000-603-1001279 kod ZAP Vitez

Devizni žiro-račun: 48-06-04019-7 kod HRVATSKE BANKE d.d. MOSTAR, p.j. Vitez

PROGNANICI

"Golema je tuga prognanička", često čitamo kao naslov u novinama. A ako pogledamo brojke, onda je ta činjenica još bolnija i poražavajuća. Hrvati Bosne ne samo da su ostali bez svojih domova nego i bez svojih crkava, samostana, duhovnih pastira. Danas ovi naši iz travničkih i novotrvničkih sela smješteni su negdje po dvoranama ili školama po Hercegovini, Hrvatskoj ili bijelom svijetu, nadajući se da će se jednog dana vratiti barem na zgariste svojih domova.

Zašto su protjerani? Na žalost, samo zato što su Hrvati i živjeli na svojoj zemlji u svojoj Bosni!

Oko 180 tisuća Hrvata iz Bosne protjerano je sa svojih ognjišta od strane Muslimana.

Mi ćemo se vratiti!

Njihov dom.

Prognana obitelj Pušelja iz sela Podovi kod Travnika

Suze.

Djeca bez doma.

Prognani zenički Hrvati smješteni na području Lašvanske doline prosivjeduju pred zgradom Uniprofora u Biloj zbog položaja njihovih najbližih u Zenici.

Prognači Hrvati travničkih sela u Novoj Biloj, lipanj 1993.

Prognanik - sav njegov imetak je uz njega.

ZLOČINI

Muke koje je hrvatski narod podnijeo u obrambenom domovinskom ratu od 26. 4. 1992. kada je u Busovači poginuo prvi civil Mato Vučić od strane jugo-armade do 25. 2. 1994. kada je prekinut rat između Hrvata i Muslimana, nisu manje strašne od onih koje je Krist podnosio od svojih neprijatelja kada su ga razapinjali na križ. Hrvati Lašvanske doline uz nevidene žrtve obranili su svoju čast i dostojanstvo i dali na znanje svim neprijateljima da je borba za goli život i kućni prag najsvetija borba u kojoj jedan narod može učestvovati.

Ujutro 22.12.1993. godine, kad je konvoj Bijeli put napuštao Lašvansku dolinu, muslimanske snage su izvršile najveći zločin nad Hrvatima u Krizančevom selu kod Viteza. Ubijeno je 74 Hrvata, među kojima je bilo i žena. Zarobljeni Hrvati su također odvedeni i nakon toga ubijeni na naјsvirepiji način. Razmjena ubijenih izvršena je 1.02.1994. godine kod mjesta Gropčić u Dubravici.

Prvi zločin nad Hrvatima Lašvanske doline izvršili su četnici na Vlašiću 14-15. 05. 1992. godine. Masakrirali su 13 Hrvata.

Drugi zločin izvršili su mudžahedini uz pomoć domaćih muslimana u selu Miletici kod Travnika 24.04.1993. godine. Masakrirali su 5 Hrvata civila.

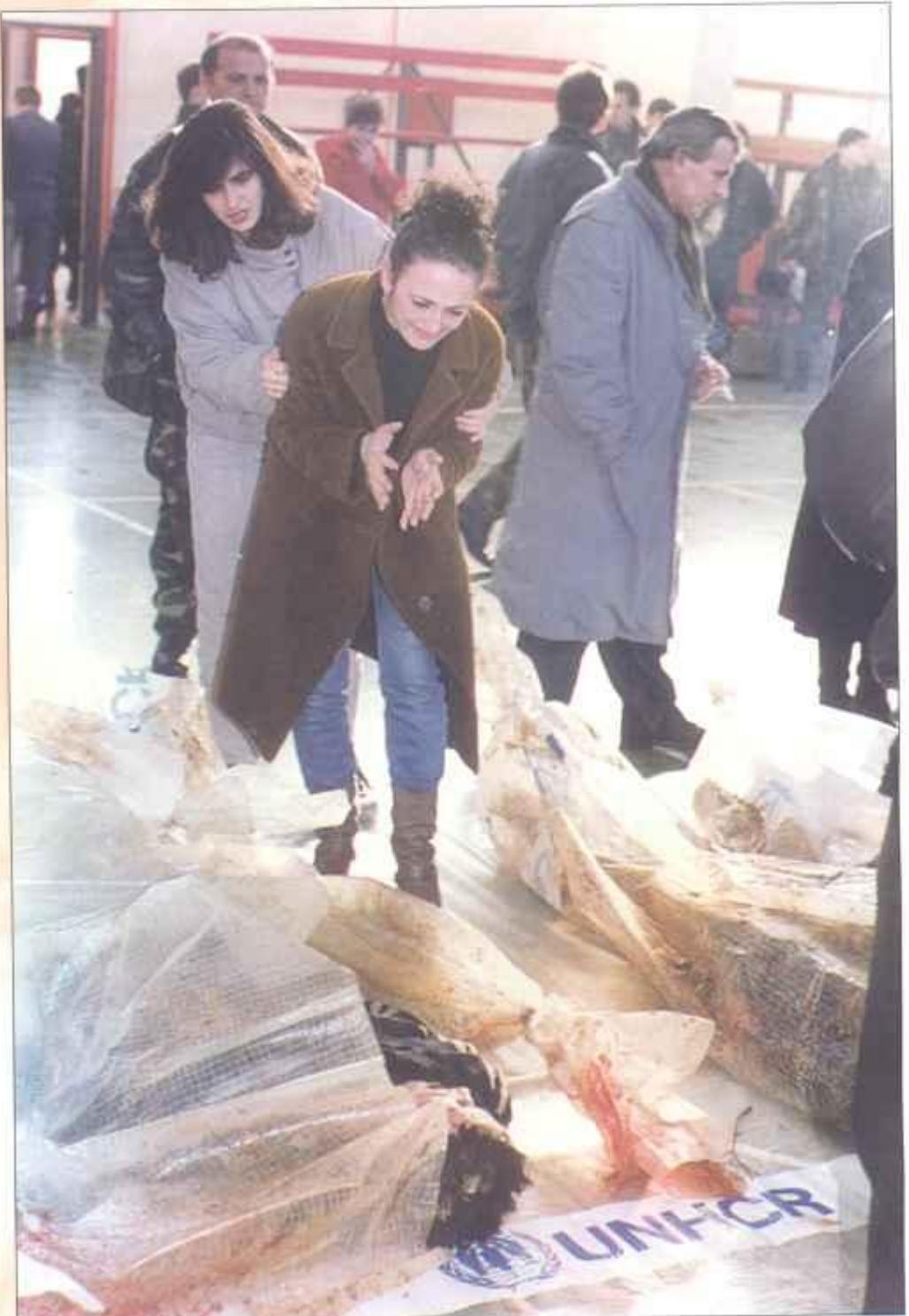
Treći zločin izvršile su muslimanske snage 8.06.1993. godine u mjestu Bikoš kod Maljina, općina Travnik. Strijeljali su 35 Hrvata i zakopali ih u tri masovne grobnice. Strijeljani su iz sela Podstunj, Maljine, Grahovčići i Podovi. Samo iz sela Podovi tom prilikom ubijeno je 19 Hrvata.

Muslimanske snage 8.06.1993. strijeljale su 19 Hrvata iz mesta Čukle, Grahovčići i Brajkovići, među kojima je 70-godišnja Mara Gazibarić iz sela Čukle živa spajljena u svojoj kući, o čemu postoji i sudska dokumentacija.

Ovime se ne završava lista stradanja Hrvata, nego tek započinje...

Identifikacija masakriranih iz Križančeva sela kod Viteza.

Križančovo sela - "Željo, braco moj..."

Križančovo selo - identifikacija

10. 06. 1993. godine od jedne granate u Vitezu je poginulo osmoro djece.
Sahrana petoro obavljena je 11. 06. u ranim jutarnjim satima na groblju Nebašće.

Argustina Grebenar jedna je od osmoro djece koja su 10. 06. poginula prilikom granatiranja Viteza.

Drago Plavčić u ratnom vijoru izgubio je i treće dijete - kćerku Ivanka

"Oče moj..."

Poginuo je Zoran Vujica iz Viteza

Na groblju prijatelja. Iza pokojnika je ostalo petoro djece.

"Moj sin!"

Noćna sahrana

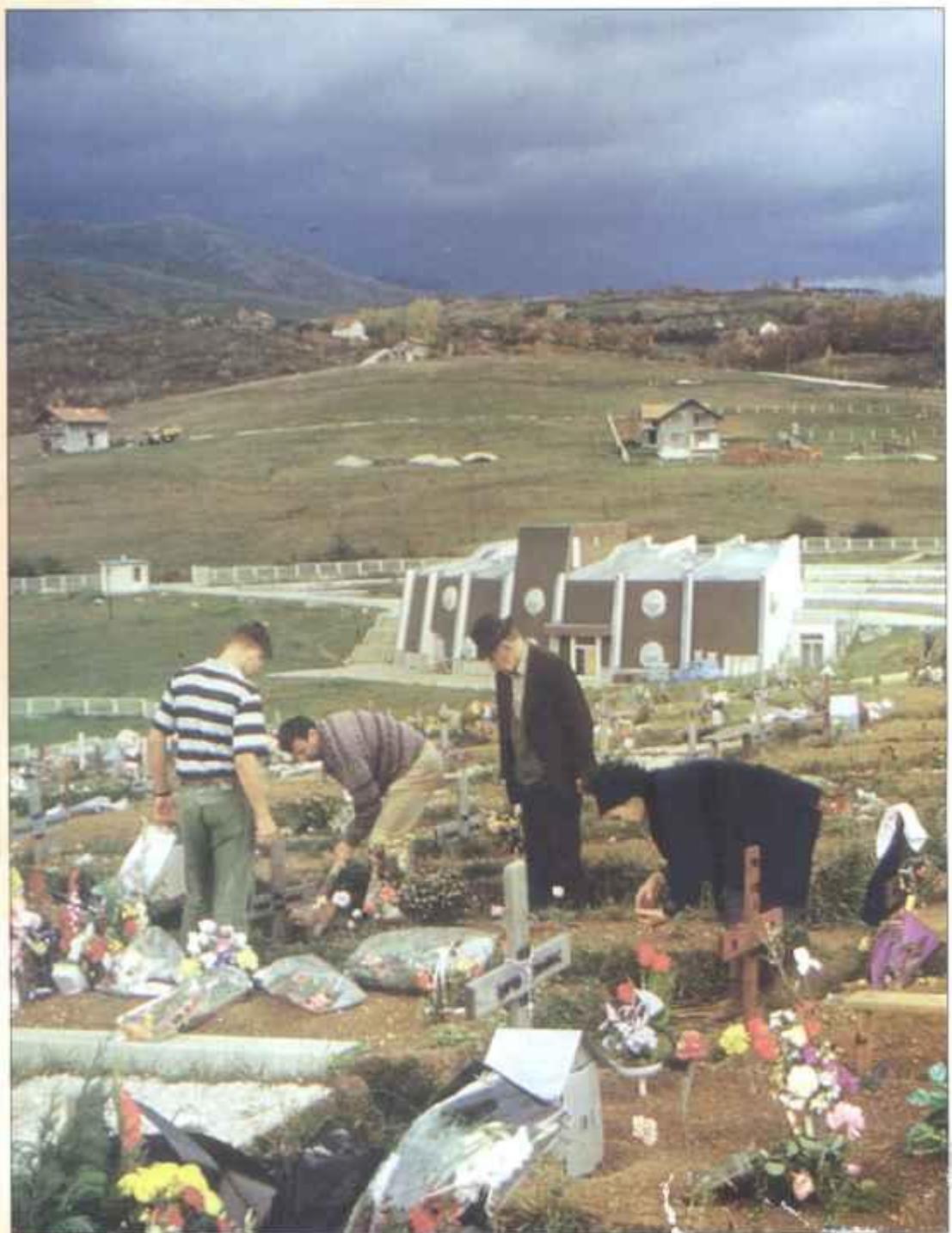
Marija Topalović 14-godišnja djevojčica iz Čifluka izgubila je obje noge prilikom granatiranja njenog sela. Tada joj je otac poginuo, a još jedan brat ranjen.

Svakodnevne slike pred domom zdravlja u Vitezu.

Asanacija terena kod Buhihin kuća - Vitez

*Grablje Prahulje kod Nove Bile.
Prije rata ovdje nije bilo grobova ...*

Mnogo hrvatskih sinova ukopano je a da se nisu mogli identificirati, što dovoljno govori kakav se zločin nad njima vršio.

"...Svako tko s ljubavlju i istinskim interesiranjem pregleda ovu knjigu može na osnovu nje ispričati i svoju priču, jer ga ona svojom sadržajnošću uvodi i u vlastiti doživljaj stvarnosti čiji je on svjedok i najvjerojatnije i aktivni učesnik. Zato ova zbirka svojom bogatom asocijativnošću, iako slijedom tragičnih događanja u Lašvanskoj kotlini, nudi jednu ljekovitu poruku - da se rat i ljudska stradanja više nikad ne ponove..."

Marko Martinović